

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто теоретичні та практичні аспекти управління оборотним капіталом підприємства. Запропоновано структурно-логічну послідовність побудови системи управління оборотним капіталом підприємства. Представлено авторське бачення механізму управління оборотним капіталом на промисловому підприємстві за системним підходом.

Ключові слова: оборотний капітал, система управління оборотним капіталом, механізм управління оборотним капіталом.

I. V. PRYCHERA, N. V. KRAVETS
Vinnytsia National Technical University

IMPROVEMENT OF MANAGEMENT WORKING CAPITAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Abstract – The primary task of national industry is planning its activities in accordance with the complex transformation of crisis. As working capital is the most liquid part of the capital of enterprise, the formation of destinations of its effective use is important and particular relevance to restore the financial stability of the industry in modern conditions. The starting point should be the stabilization of more efficient use of working capital.

The features of working capital management of company are discussed in the article. A sequence of introduction of working capital management is proposed. The authors presents a vision scheme of the mechanism of working capital management in the industrial enterprise in terms of systems perspective.

Implementation of these developments into action will allow industrial enterprises to improve their financial situation and to stabilize it.

Keywords: working capital, working capital management system, the mechanism of working capital management.

Постановка проблеми. Глобальні кризові перетворення та внутрішні суперечності у вітчизняній економіці спричинили розгортання системної економічної кризи в Україні. Незважаючи на позитивну динаміку макроекономічних показників у 2010–2011 роках, погіршення ситуації у світовій економіці в 2012 році знову похитнуло позитивні тенденції посткризового відновлення в державі.

Першочерговим завданням вітчизняних промислових підприємств залишається планування своєї діяльності у відповідності до складних кризових перетворень.

Так як оборотний капітал є найбільш ліквідною частиною капіталу підприємства, то формування напрямків його ефективного використання має пріоритетне значення та особливу актуальність для відновлення фінансової стабільності промислових підприємств за сучасних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед основоположників досліджень оборотного капіталу як самостійної економічної категорії варто відзначити А. Сміта, Д. Рікардо та К. Маркса. Серед сучасних дослідників питань управління оборотним капіталом займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як І. Бланк, А. Поддєрьогін, В. Кодацький, Л. Соляник, О. Швидка, В. Маргасова, Н. Соломіна, Ю. Майнулович, Є. Третьякова, О. Стоянова та ін. Незважаючи на численність наукових праць, окремі аспекти управління оборотним капіталом все ще потребують додаткових досліджень. Тому **метою роботи** є розробка теоретичних і практичних рекомендацій по удосконаленню управління оборотним капіталом промислових підприємств за сучасних умов.

Виклад основного матеріалу. Система управління оборотним капіталом є сукупністю взаємопов'язаних та узгоджених між собою елементів, цілей і методів, які визначають напрямки руху та регулювання оборотного капіталу в межах виробничої системи. Об'єктами управління в межах даної системи насамперед виступають оборотні активи, джерела формування оборотних активів та усі економічні відносини, що виникають в процесі кругообігу оборотного капіталу підприємства [1, с. 122].

Система управління оборотним капіталом підприємства повинна ґрунтуватись на глибокому розумінні природи поняття оборотного капіталу, що вимагає попереднього вивчення його економічної сутності та змісту.

Для вітчизняної економіки термін «оборотний капітал» є відносно новим. Більш застосовуваними є поняття «оборотні активи», «оборотні кошти», «оборотні засоби» та «поточні активи». Проведений аналіз показав, що підходи науковців до трактування цих термінів є досить суперечливими та неоднозначними. Дискусійними залишаються підходи до розмежування цих понять.

В ході досліджень було виявлено, що більшість сучасних вчених виокремлюють поняття оборотного капіталу, однак існують значні розбіжності в підходах до його трактування. Переважна більшість вітчизняних науковців ототожнюють оборотні активи (оборотні кошти) та оборотний капітал, розглядаючи ці поняття як синоніми. Однак, незважаючи на спільні риси цих термінів, ототожнювати їх не можна.

Аналіз літературних джерел показав, що підходи науковців до розуміння сутності поняття «оборотний капітал» можна згрупувати за такими основними напрямками [2]:

1. Оборотний капітал як грошові кошти, авансовані для формування оборотних виробничих фондів і фондів обігу. Прихильники цього підходу вказують на грошову природу оборотного капіталу, що виконує функцію платіжного обслуговування кругообігу.

2. Оборотний капітал як мобільні активи, які використовуються та реалізуються підприємством протягом року або операційного циклу.

3. Оборотний капітал як авансована вартість. Науковці, які підтримують дану позицію, у своїх дослідженнях підкреслюють рухомий відновлюваний характер вартості, яка лише авансується та повертається після кожного циклу кругообігу в грошовій формі, і наголошують, що створений додатковий продукт до оборотного капіталу не відноситься.

4. Оборотний капітал – інвестиції в оборотні активи. Прихильники цього підходу акцентують увагу на тому, що в ринковій економіці оборотний капітал необхідно розглядати з точки зору інвестування, тобто вкладення коштів підприємства в оборотні активи.

Розбіжності у підходах до трактування поняття «оборотний капітал» ґрунтуються на розбіжностях у розумінні сутності та змісту категорії «капітал». На нашу думку, під оборотним капіталом необхідно розуміти інвестиції, що вкладені в оборотні активи. Такий підхід до визначення розкриває сутність поняття «капітал» як економічної категорії.

Оборотний капітал є важливою складовою господарської діяльності будь-якого підприємства, оскільки від його раціонального використання залежить безперерйність виробничого процесу, безперервність процесу реалізації продукції та ефективність діяльності господарюючого суб'єкта в цілому. Тому першочерговим завданням кожного підприємства є раціональне формування та ощадливе використання оборотного капіталу.

З точки зору формування оборотного капіталу необхідним є застосування наукового підходу. Постійне необґрунтоване накопичення оборотного капіталу негативно впливає на фінансову стабільність підприємства. Формування структури оборотного капіталу має відповідати визначеним цілям діяльності підприємства.

Базою ощадливого використання оборотного капіталу виступає система нормативів витрачання оборотних активів з врахуванням особливостей здійснення виробничого процесу на підприємстві. Формування системи нормативів на підприємстві може відбуватись згідно із встановленими галузевими стандартами, на основі власного досвіду використання активів і досвіду аналогічних підприємств.

На практиці суб'єктам господарювання варто будувати систему управління оборотним капіталом як структурно-логічну схему дій, чітка послідовність яких дасть змогу підприємству виявити «слабкі місця» в системі управління, дозволить інтегрувати управління оборотним капіталом в загальну систему менеджменту підприємства та підвищити ефективність управління оборотним капіталом на будь-якій стадії кругообігу.

Узагальнюючи вищесказане, варто навести послідовність побудови системи управління оборотним капіталом промислового підприємства:

- 1) визначення цілей та завдань формування оборотного капіталу, узгодження їх із стратегічними цілями підприємства;
- 2) аналіз ефективності використання оборотного капіталу в попередньому періоді та формулювання рекомендацій на наступний період;
- 3) вибір базової політики та методів управління оборотним капіталом в розрізі його складових частин;
- 4) формування складу та структури оборотного капіталу на наступний період у відповідності до встановленого виробничого плану;
- 5) розробка механізму управління складовими оборотних активів (вибір критеріїв формування структури оборотних активів; вибір оптимальних джерел фінансування; створення системи моніторингу за використанням коштів на фінансування; створення системи нормативів використання; запровадження системи моніторингу за ефективністю використання; розподіл відповідальності);
- 6) введення механізму управління оборотним капіталом в дію (оперативне управління);
- 7) моніторинг і контроль отриманих результатів, зіставлення їх із визначеними завданнями.

Як бачимо, наведена послідовність дій сформована, виходячи з особливостей обігового циклу оборотного капіталу. Зупинимося детальніше на формуванні механізму управління оборотним капіталом підприємства.

Механізм управління – це сукупність органів, засобів, цілей, функцій, принципів та методів, взаємодія яких забезпечує ефективне функціонування організації [3]. Теорія управління приділяє значну увагу питанню розробки стратегії та розгляду цілей як системоутворювальної ознаки будь-якої організації. Оскільки організація є цільовою системою, то мета є її основною ознакою, яка відрізняє одну систему від іншої. Формування та вибір цілей є початковим етапом управління. І саме тому механізм управління відрізняється від інших механізмів (технічних і біологічних) тим, що вплив суб'єкта управління на об'єкт відбувається насамперед шляхом визначення мети діяльності.

Механізм управління оборотним капіталом на промисловому підприємстві має становити частину його загальної стратегії. Його використання дасть змогу підприємству оптимізувати джерела формування оборотного капіталу та його структуру, дозволить підвищити загальну ефективність господарювання

підприємства. Авторське бачення побудови механізму управління оборотним капіталом підприємства наведено на рис. 1.

Підприємство, як кожен суб'єкт господарської діяльності, являє собою динамічну структуру. Це означає, що підприємство не може існувати і тим паче розвиватись, не враховуючи при цьому дії факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Як цілісна ділова одиниця, підприємство, приймаючи важливі рішення щодо свого функціонування, має враховувати вплив на нього різних факторів зовнішнього середовища. Значний вплив на діяльність промислових підприємств за сучасних умов здійснюють ринкові, політико-правові та фінансово-кредитні механізми. В контексті дослідження під ринковими механізмами варто розуміти взаємозв'язки та взаємодію основних елементів ринку: ринкової кон'юнктури, ринкової інфраструктури, стану конкуренції. Політико-правові механізми включають практичні засоби, заходи, важелі, стимули, інструменти, за допомогою яких державні органи влади впливають на суспільні відносини в країні. Фінансово-кредитні механізми – це сукупність фінансових методів і форм, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства.

Зі складу внутрішнього середовища підприємства, за системним підходом, варто виокремити керуючу та керовану підсистеми управління. Керуюча підсистема в свою чергу складається з інформаційної та цільової підсистеми, підсистем управління, планування та нормування, підсистем моніторингу та швидкого реагування. У відповідності до цього окремим блоком виокремлено інформаційну підсистему управління оборотним капіталом, яка відповідає за збір та аналіз інформації як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. На нашу думку, окремим блоком доцільно виокремити і підсистему управління, оскільки вона, з одного боку, є зв'язуючим елементом із зовнішнім середовищем, з іншого, – від повноцінності вхідної інформації та відповідності її основним якісним характеристикам залежить ефективність прийняття управлінського рішення.

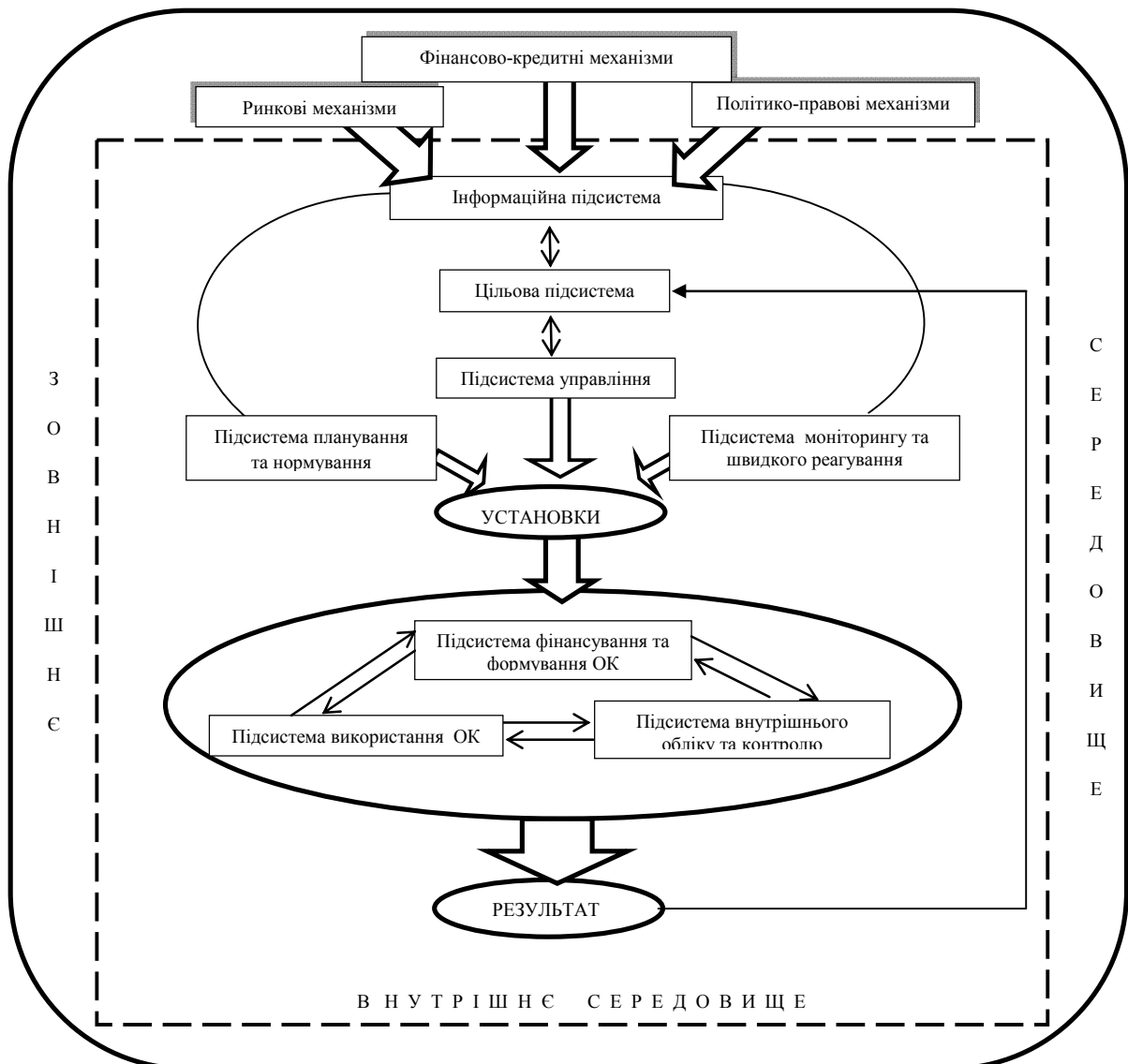

Рис. 1. Схема побудови механізму управління оборотним капіталом (ОК) промислового підприємства (системний підхід)

Наступною варто виокремити цільову підсистему, яка включає в себе розроблення та встановлення цілей і завдань з управління оборотним капіталом як на короткостроковий, так і на довгостроковий періоди. Важливою особливістю даної підсистеми є те, що визначені цілі та завдання щодо формування і використання оборотного капіталу узгоджуються із загальною стратегією підприємства.

Підсистеми планування та нормування, а також моніторингу та контролю виступають як допоміжні, але не другорядні складові управління оборотним капіталом. Основними завданнями цих підсистем є розробка нормативів і планування використання оборотних активів, моніторинг поточного стану активів і швидке реагування у разі виникнення критичної ситуації та ін.

Керована підсистема відповідно до функцій, що виконуються, включає такі складові: підсистема фінансування та формування, підсистема використання, підсистема внутрішнього обліку та контролю оборотного капіталу підприємства. Дані елементи тісно пов'язані між собою спільним об'єктом управління та синергетичними зв'язками, що виникають у процесі спільного функціонування та узгодження.

Будь-яка система має свої входи та виходи. Входом у нашому випадку являються настанови керуючої підсистеми щодо формування та використання оборотного капіталу, а виходом – результат управління, зафіксований в облікових документах. Важливість обліку результатів полягає у вимірюванні досягнень задач, що визначені керівництвом на етапі формування цілей. Зіставлення виконаних задач із запланованими дасть змогу підприємству оцінити реальність досягнення визначених цілей і можливість їх корегування на будь-якій стадії управління.

Основним завданням запропонованого механізму є забезпечення ефективності управління оборотними активами підприємства. До задач управління оборотними активами можна віднести підвищення швидкості та скорочення часу їх обороту, оптимізація їх структури, контроль за рівнем накопичення та використання оборотних активів на підприємстві тощо. Оптимізувати структуру оборотних активів можна шляхом прискорення їх оборотності, що є першочерговим завданням підприємств в сучасних умовах. Скорочення періоду оборотності активів підприємства реалізується шляхом підвищення рівня ефективності виробничої діяльності, організації ефективної системи збуту готової продукції, а також застосуванням сучасних методів розрахунків із постачальниками та покупцями. Саме раціональне формування та використання оборотних активів на підприємстві сприятиме підвищенню ефективності управління оборотним капіталом.

Висновки

Таким чином, реалізація ефективної політики управління оборотним капіталом дозволить промисловим підприємствам поліпшити своє фінансове становище та отримати заплановані прибутки, що є пріоритетними завданнями на шляху до забезпечення сталого соціально-економічного розвитку держави та зростання благополуччя суспільства. Тому, проблеми ефективності формування та використання оборотного капіталу підприємства будуть досліджуватись нами і в подальшому.

Література

1. Блонська В. І. Вдосконалення системи управління оборотними коштами торговельного підприємства / В. І. Блонська, Н. Б. Толопка // Наука й економіка. – 2010. – № 3 (19). – С. 122–130.
2. Рудюк Л. В. Еволюція категорії «оборотний капітал» / Л. В. Рудюк // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Економіка» : зб. наук. праць. – 2009. – № 7.
3. Балабанюк Ж. М. Механізм управління організацією: сутність поняття та пропозиції щодо оцінки його ефективності [Електронний ресурс] // Управління економічною діяльністю промислових підприємств в системі сучасних глобалізаційних процесів : І міжнар. наук.-практ. internet-конференція. 2011 р., 15 червня – 15 серпня. – Режим доступу : http://mev-hnu.at.ua/load/mizhnarodna_naukovo_praktichna_internet_konferencija/1_formuvannja_ta_ocinka_efektivnosti_funkcionuvannja_mekhanizmiv_upravlinnja_dijalnistju_pidpriemstv/2-1-0-47.

References

1. Blons'ka V. I., Tolopka N. B. Vdoskonalennya systemy upravlinnya oborotnymy koshtamy torhivel'nogo pidpryyemstva. Nauka y ekonomika. 2010. № 3 (19). P. 122-130. [in Ukrainian]
2. Rudyuk L. V. Evoliutsiya kategorii "oborotny capital" Naukovy visnyk Akademiyi munitsypal'nogo upravlinnya. Seriya "Ekonomika". 2009. №7. [in Ukrainian]
3. Balabanyuk G. M. Mekhanizm upravlinnya organizatsiyeyu: sutnist' ponyattya ta propozytyi shchodo otsinky yogo efektyvnosti. Upravlinnya ekonomichnoyu diyal'nisty promyslovyh pidpryyemstv v systemi sychasnyh globalizatsiynyh protsesiv: I mizhn. nauk.-prakt. internet-konferentsiya. 2011, 15 chervnya – 15serpnia. http://mev-hnu.at.ua/load/mizhnarodna_naukovo_praktichna_internet_konferencija/1_formuvannja_ta_ocinka_efektivnosti_funkcionuvannja_mekhanizmiv_upravlinnja_dijalnistju_pidpriemstv/2-1-0-47.

Рецензія/Peer review : 8.5.2013 р. Надрукована/Printed :13.8.2013 р.

Рецензент: завідувач кафедри підготовки менеджерів Вінницького національного технічного університету д.е.н., проф. О. О. Мороз